Türkçe konuşan bir İngiliz subayı

YÜZBAŞI BENNET

1

Röportaj-Araştırma:
A.Nezih Uzel

John Godolphin Bennett 30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra Türkiye'nin başına gelen bir seri olayın içinde yaşamıştır. Çok erken yaşlarda Türkçe'ye merakı ve savaş sırasında Türkçe konuşabilen subaylara duyulan ihtiyaç dolayısıyla önemli görevler yüklenen John Godolphin Bennett ile yirmi yıl önce Üsküdar'da, Sultantepe'de Özbekler Tekkesi'nde bir röportaj yaptık. Ancak bu röportaj bu güne kadar çeşitli sebeplerle yayınlanamadı. Bu konuşmanın gerçekleştirildiği sırada Bennett yetmiş iki yaşında bulunuyordu. Bugün artık yaşamıyor.

Soru: İstanbul'da göreviniz neydi?

Cevap: Evvela irtibat zabiti, sonra başkumandana tercüman, sonra ikinci daire reisi..

Soru: İkinci daire. Yani istihbarat dairesi..?

Cevap: Evet istihbarat dairesi.

Soru: İstihbarat dairesinde ne kadar kaldınız?

Cevap: Ben Eylül 1919'dan mart 1921'e kadar yani birbuçuk yıl. Foreing Office (İngiltere Dış İşl.Bak.) ile bizim Harbiye nezareti arasında biraz ayrılık vardı... İyi geçinemiyorlardı. Dışişleri Bakanlığı kendi adamlarını (Türkçe bilenleri) ordudan çekmek istedi. Ve ordu Türkçe bilenlerden mahrum kalsın diye...

Mütareke'nin ünlü yüzbaşısı John Godolphin Bennett'in 1919'da çekilmiş resmi. (Sağdan ikinci) Bennett'in sağında zamanında İngiliz dostu olarak tanınmış İstanbul polis müdürü Tevfik görülüyor.

Soru: Sebep?

Cevap: Ordu Türkler'le dost oluyordu, biz takdir ettik birbirimizi... Çanakkale'de, Irak'ta, halbuki Dışişleri Bakanlığı Osmanlı Devleti'nin düşmanıydı.

Soru: Dışişleri Bakanlığı ile ordunun arası harbin içinde mi açılmıştı?

Cevap: Harbin içinde açılmıştı, evet!

Soru: İlk sebep neydi acaba?

Cevap: Dışişleri Bakanlığı daha ziyade Fransa ile münasebeti muhafaza etmek istedi... Bizim ordu ve Fransız ordusu, Selanik Cephesi'nde hiç bir vakit iyi geçinemedi... Selanik'te general Franchet d'Esperey güya başkumandandı, bizim İngiliz ordusu onu hiç sevmezdi. Dışişleri Bakanlığı bunu düzeltmek istedi. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı politikası açısından Türkiye'yi zayıflatmak istedi. Halbuki ordu kuvvetli bir Türkiye'nin lüzumuna inanıyordu. Çünkü biz Ruslar'dan bir tehlike görüyorduk. Kırım savaşından önce dahi bu nokta önem taşıyordu. Ayrıca Hindistan'da bir şey vardı... Neyderler, Panislâmizm. Orada Ağa Han İngiliz dostu idi. Bunu her vakit söylerdi. Ben İngilizler'i tutarım, fakat bir şartla, halifeye dokunmasınlar.

Soru: Bir de petrol meselesi var Ortadoğu'da?

Cevap: Vardı, biz tabii Musul'u zaptetmek istedik. Bunun için çok uğraşmışız.

Soru: Musul bizim Misak-ı Milli'ye dahildi değil mi?

Cevap: Dahil olması lâzımdı, evet!

Soru: Siz Misak-ı Milli haritasını o zaman gördünüz mü?

Cevap: Gördüm... Gördüm... Evet... Dahildi.

Soru: Yani Musul dahildi değil mi?

Cevap: Dahildi, Suriye'nin büyük bir kısmı... Dahildi...

YA DEDEAĞAÇ

Bugünkü Yunanistan'ın "Aleksandropolis" şehrinin Osmanlı zamanı adı "Dedeağaç"tı. Bu yörenin de "Misak-ı Milli"ye dahil olup olmadığını Benett şöyle cevaplandırdı:

Cevap: Benim hatırımda... Dedeağaç dahildi. Dedeağaç hiç olmazsa... Dedeağaç'tan sonra Yunanistan başlıyor. Dedeağaç'ın Türkler'e kalması lazım geliyordu.

VE NİHAYET HALİFE...

Soru: Halifeyi siz Malta'ya niçin götürdünüz?

Cevap: Götürmedik.

Soru: Yani buradan ayrıldıktan sonra?...

Cevap: Malta... Yok.

Soru: Öyle bir maksadı yoktu demek İngiltere'nin?

Cevap: Biz götürmedik... Ona hiç dokunmadık.

Soru: Bize Sultan Vahdettin İngiliz gemisine bindi, kaçtı dediler.

Cevap: Fakat... Yani biz... Onu kurtarmak için...

Soru: Anadolu ordusundan mı?

Cevap: Öyledir evet...

Soru: Malta'da hilafeti yeniden kuracakmışsınız?..

Cevap: O başka... Bilinmez...

Soru: San Remo'da öldü zannediyorum.

Cevap: Evet orada ziyaret ettim kendisini.

Soru: Gördünüz mü?..

Cevap: Evet... Villa de Magnolia'da oturuyorlardı.

Yarın: Hükümdarın Önünde

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

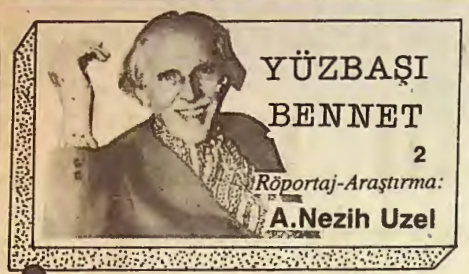

YÜZBAŞI BENNET 2

Röportaj-Araştırma: A.Nezih Uzel

Atatürk'ü Harbiye Nezareti'nde tanıdığını söyleyen İngiliz Yüzbaşı Bennett:

Mustafa Kemal İngiliz taraftarı idi

HÜKÜMDARIN ÖNÜNDE

UZEL: Vahdeddin'i ne zaman tanıdınız?

BENNETT: İlk defa... Yani İstanbul'un işgalinden sonra... Demek ki Mart 1920'den sonra. Başkumandan Milne, onu görmek istedi. Ben tercümanlık için gittim. Ben orada tanıdım. Yıldız'da.

UZEL: Nasıl bir insan, sizde nasıl bir intiba bıraktı? Yani bir Osmanlı hükümdarının karşısında olmanın bir heyecanı oldu mu sizde?

BENNETT: Yok... Yok... Onun şahsiyeti vardı. Yani sıfır değildi. Çıkarken, bunu söyleyeyim size, General Milne bana dedi ki: Boş... Boş... Onunla hiçbir şey yapılamaz. General onu kararsız görüyordu. Konuşma sırasında padişaha dedi ki: Biz bu işgale devam etmek istemiyoruz... Fakat sizinle mutabık kalmak istiyoruz. Milliyetçilere karşı tutumunuz nedir? General cevap alamadı, kızdı. Padişah haklıydı belki göstermek istemedi... Fakat şayet açık söylemiş olsaydı... Biz diyorduk ki: Bize makbul olan bir sadrazamı tayin ederseniz biz razıyız, Meclisi Mebusan'ı dağıtmayacağız. Fakat padişah Damat Ferit Paşa'nın nüfuzu altındaydı, biz Damat Ferit Paşa'yı istemiyorduk.

Bennett (küçük resim) mütareke yıllarında İstanbul'da kötü bir isim bırakmış olan İngiliz istihbarat subayı Bennett bir grup toplantısında görülüyor. Bennett'in sağında oturan şahıs İngiliz dostu olarak bilinen o zamanın İstanbul Polis Müdürü Tevfik.

İSTANBUL İLE ERZURUM'U KİM BİRLEŞTİREBİLİR?

General Milne kendisine sordu: Nasıl anlaşabiliriz? Biz bu karışık hali istemiyoruz. Biz yalnız sulh istiyoruz. Burada Meclis, orada Erzurum'dakiler. Ve saltanat. Bütün bunları birleştirecek bir kişi var mı? Sultan cevap veremiyordu. Generalin kızgınlığı devam ediyordu.

UZEL: Yani İstanbul hükümeti ile Anadolu'daki harekâtı tevhid edecek bir kimse?

BENNETT: Bir zat... Bir kimse. Zannedersem Damat Ferit Paşa'yı padişah indirmek istemiyordu. Kendi damadı idi değil mi?

UZEL: Vahideddin Anadolu harekâtı hakkında artık o zaman kesin bir fikir sahibi olmuştu demek ki... Aleyhinde geliştiğini farkediyordu?

BENNETT: Tamamiyle.

MUSTAFA KEMAL'İN KUVVETİ

UZEL: Mustafa Kemal'i nerede tanıdınız ilk defa?

BENNETT: Burada, Harbiye Nezareti'nde. Müfettişliğe tayin edildiğini bana bildirdiler.

UZEL: Sizde nasıl bir intiba uyandı?

BENNETT: Ben onu çok büyük adam gördüm. Ve anladım ki kuvvetli bir adamdır. Erkân-ı Harp reisinden daha ileridir. Fakat bu benim itikadımdır ki Mustafa Kemal İngiliz taraftarı idi. İngiltere'ye daha mail idi. Almanlar'a değil. Ben öyle hissettim.

Bennett, mütareke yıllarında görev yaptığı Kroker Oteli (şimdiki Sanayi Odası) binasının girişinde rahmetli araştırmacı-yazar Adnan Giz ile. Foto: Nezih Uzel.

TÜRKLERE İNGİLİZCE DERSİ

Bana teklif ettiler: Bütün Türk zabitan Almanca bilir, İngilizce bilmez, İngilizce öğrenmek isteyen çok var, ders verir misiniz? Ben İngilizce derslerine başladım. Yirmi otuz zabit vardı, fakat birkaç gün zarfında o kadar büyük bir kalabalık geldi ki, yüzelli kişi oldular. Fransızlar çok kızmışlar, beni şikayet ettiler. Güya nüfuz kazanmak için yapıyormuşuz.

UZEL: Fransızlar'la görüşür müydünüz?

BENNETT: Görüşürdüm tabii, Fransız zabitanla, genç zabitanlarla iyi anlaşıyorduk. Yukarıdakiler anlaşamıyordu. Generaller ayrıydı, biz anlaşırdık, bir şeyimiz yoktu, yani kıskançlıktı.

Yarın: Bennett, Mustafa Kemal'in vizesini imzalamayı reddediyor

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Vize talebi olduğu zaman Atatürk'ü tanıdığını söyleyen Bennett:

Mustafa Kemal'i Sultan'ın adamı sayıyorduk

YÜZBAŞI BENNET

3.

Röportaj-Araştırma:
A.Nezih Uzel

VİZE İÇİN MÜRACAAT

UZEL: Vize için müracaat yapıldığında?..

BENNETT: Ben irtibat zabiti iken, o zaman müracaat etti. Mustafa Kemal Paşa'nın onbeş gün içinde heyet toplayacağı ve müfettişlik için Anadolu'ya gideceği bildirildi. Mayısın onikisinde vize istediler. Ruhsatname yâni permisyon... Boğaz'ı geçmek için... O zaman Türk zabitlerine vize gerekiyordu.

UZEL: Vize talebi olduğu zaman siz onu tanıyordunuz. Kim olduğunu biliyor musunuz?

BENNETT: Tanıyordum evet...

UZEL: Sultana yakınlığını da biliyor muydunuz?

BENNETT: Biliyordum... Hatta sultanın adamı sayıyorduk. Öyle anladık. Yani padişahın emin olduğu bir insan olduğunu anladık.

UZEL: Şüphelenmediniz mi?

BENNETT: Ben öyle anlamadım... yok, yalnız heyet büyük olduğu için, üç dört kişi yerine otuzbeş kişi... Ve büyük zabitan... Miralay, mirliva falan... Erkânı Harp'ten en mühimler gidiyordu. Ben bunu basit bir müfettişlik için çok gördüm. Konu benim mesuliyetimi aşıyordu. Bunların hepsine birden vize veremezdim. Çünkü bana üç dört kişi gidecek, vize verecekseniz gibi talimat ve emir verildi. Halbuki otuzbeş kişi ve hep büyük adamlar... yani levazım, mülâzım değil... Bunlar teftiş için gidemezlerdi...

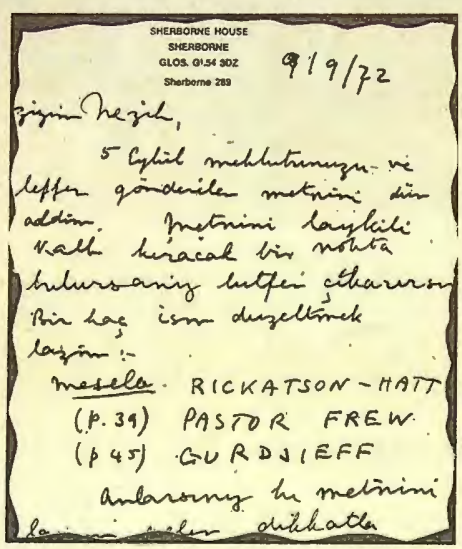

SHERBORNE HOUSE
SHERBORNE
GLOS. GL54 3DZ
Sherborne 289

9/9/72

Bennett, Nezih Uzel'in kendisi ile yaptığı görüşmenin metnini görmüş ve bazı düzeltmeler yapmıştı. Yukardaki belge bu düzeltmeleri ihtiva eden mektubun fotokopisidir. Bennett bu mektupta Nezih Uzel'e hitaben: "Size bir şey rica ederim kalp kıracak bir nokta bulursanız lütfen çıkarınız" demişti. 1972 yılının eylül ayında yazılmış olan bu mektup Bennett'in kurduğu "mukayeseli tarih-felsefe ve bilim" incelemeleri enstitüsünden postalanmıştır.

MİLLİYETÇİLERİN BİR ORDU OLACAĞINA KİMSE İNANMIYORDU

Evrakı dosyayı aldım, Şişle'deki bizim İngiliz kumandanlığına gittim. Dedim ki: -Üç beş kişi yerine otuzbeş kişi gitmek istiyor, vize verebilir miyim? Onlar telefon ettiler, cevap geldi. Padişah itimat ediyor, vize veriniz dediler.

UZEL: Kime telefon ettiler?

BENNETT: Evvela İngiliz Baş Komiserliğine. O zaman "Rumbolt" Başkomiser idi. Tabii sefir yoktu. Onlar bize cevap verdiler, Mustafa Kemal gitsin ve ne lâzımsa yapılsın... Ben derhal geri döndüm ve vizeyi verdim. Vizeleri imza ettim ve teslim ettim... Anladım ki orada bir heyecan var... Yani bir şeyler oluyor... Fakat ben hiçbir şey söylemedim. Rahat ettim, mes'uliyet bana ait değildi. Fakat hissediyordum... Bizimkilerin anlamadığı bir şey vardı. Çünkü Türkleri tanımaya başlamıştım. Gördüm ki en ileri gelen, en iyi zabitler seçilmiş. Yalnız bir müfettişlik için bu fazlaydı... Tabii hiç kimse o zaman milliyetçilerin düzenli bir ordu olabileceklerine inanmıyordu. Hiç kimse... Herkes bir isyan hali vardır diyordu. Tabii biliyorsunuz Yunanlar o sırada daha İzmir'i işgal etmiş değillerdi değil mi? Yunanlılar ne vakit İzmir'e girdiler? Biraz açele ettiler, Harbiye Nezareti'nde hazırlık tamam değildi... Bunun için biz otuzbeş vize verdiğimiz halde ondokuz kişi gitti... Çünkü hepsi hazır değildi.

Bennett, 1943 yılında bir "İlmî araştırmalar merkezi" kurmuştu. Resimde bu merkezin kuruluşu sırasında arkadaşları ile birlikte görülüyor. (Bennett ortada).

İSMET PAŞA İSTESEYDİ GİDERDİ, GİTMEDİ...

Bence İsmet Paşa isteseydi giderdi...

UZEL: Hazır mıydı evrakı?

BENNETT: Evet, hiç mani yoktu, vizesi, her şeyi vardı... O biraz geç kaldı... Birkaç hafta sonra gitti değil mi?

UZEL: Evet buraya, tekkeye saklamışlar... Siz vizeleri verdiğiniz zaman istihbarat şubesinde miydiniz?

BENNETT: Yok... Yok... İrtibat zabitiydim (Osmanlı hükümeti ile İngiliz Başkumandanlığı arasında).

ORDU YUNANLILAR'IN İZMİR'E ÇIKMASINI İSTEMEDİ

UZEL: Yunanlılar'ın İzmir'e çıkacaklarını daha önce öğrendiniz mi?

BENNETT: Yok... Değil... Yok.

UZEL: Konferansta karar verilmişti, ordunun haberi yok muydu?

BENNETT: Belki vardı fakat bende yoktu. Ordu bunu istemedi, biliyordum. Fakat ben haziran, temmuzda hep aynı vazifede kalmıştım... Harbiye Nezareti'nde idim. İstihbaratla meşgul değildim. Ve yalnız irtibat vazifesi yapıyordum. Bilhassa silah toplamayla meşguldüm. Silahlar toplanamıyordu. Bunun için beni her vakit teşvik ediyorlardı. Bu silahlar neden toplanamıyor? diyorlardı. Bilhassa topları naklet-mek imkânsızdı, ama kamaları toplamak gerekiyordu.

RUMLAR ÇOK İLERİ GİTTİLER

Yunan muharebesi başladığı zaman anladık ki bir şeyler olacak... Bizimkiler Eskişehir ve Afyon'dan çekilmişler. Orada birkaç teşkilat vardı. Bizim askerlerimiz çekilince hiç malûmat gelmez oldu. Hiç memnun değildik. Bir çare bulmak gerekiyordu. Rumlar çok ileri gittiler. Yani bunlar sırf İzmir'i işgal edecekler, daha ileri gitmeyeceklerdi. İtalyanlar, Antalya'yı, biz İstanbul'u... Fransızlar Suriye'yi... Rumlar İzmir'i... fakat yalnız deniz kenarını işgal edeceklerdi. Rumlar ileri gittikleri zaman biz onları geri çekilmeye zorladık.

UZEL: Sizi neden dinlemediler, İngilizler'in nüfuzu yok muydu?..

BENNETT: Çünkü Venizelos hedef göstermişti. Rumlar'ın nereye kadar gittiklerinden bizim malûmatımız yoktu. İngiliz ordusundan Anadolu'da kimse kalmamıştı. Bilgi alınamıyordu Bilgiyi hep Rumlar veriyordu. Bize doğru haber vermediler. Harbiye Nazırı Şakir Paşa beni çağırdı. Bizim aldığımız haberler ciddidir. Rumlar çok ileri gitmişler dedi. Şakir Paşa bu konuda General Milne ile de konuştu. Ben tercümanlık yaptım. O zaman büyük bir mesele çıktı. Biz bunu çok tehlikeli görüyorduk...

VENİZELOS'UN HABER ALDIĞI ADAM

İzmir'e heyet gönderilmesine karar verildi. Beni Başkumandanlığa çağırdılar. Siz de geleceksiniz... tercümanlık yapacaksınız, dediler. O zaman ilk defa Sterghiades'le konuştum. Çok zeki, çok kurnaz, yılan gibi bir adamdı... Venizelos'un en ziyade itimat ettiği kişiydi.

UZEL: İşgale sebep Sterghiades (Yunan Yüksek Komiseri) herhalde Venizelos ondan bilgi alıyor?..

BENNETT: İhtimal evet... Sterghiades Venizelos'u bile aldatıyordu. Evet... Kimse inanmazdı ki Rumlar o kadar ileri gidecekler... Bize ilk malûmatı veren Şakır Paşa olmuştu. General Milne inandı ve telgraf çekti. Birkaç defa telgraf çekti Paris'e... Rumlar dedikleri gibi değil, işgal ediyorlar... yürüyorlar... dedi. Paris'teki beynelminel heyet İngiliz, Amerikan, Fransız, İtalyan... Bunlar "Yüksek Konsey" üyeleriydi. Yunanlılar'a onlar izin verdiler, sadece deniz kenarını işgal için.

Bennett Cerrahi şeyhi rahmetli Muzaffer Ozak ile.

Yarın: Türkler savaşı kazanacak

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

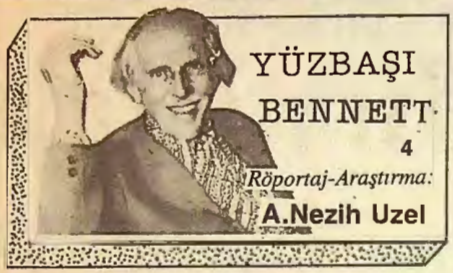

YÜZBAŞI BENNETT 4

Röportaj-Araştırma: A.Nezih Uzel

Rumlarla muharebe için Türkler'in topa ihtiyacı var...Halbuki biz topların kamalarını hep toplayıp İstanbul'a getirdik. Bunu yapmaları kabil değildi. Halbuki öğrendim ki Türkler Eskişehir demiryolları yani şimendifer fabrikalarında bu kamaları yapıyorlar... Kimse inanmadı. Orada bir Türk tayyare zabiti vardı. Arnavut. Bana top kamaları yapıldığını gözleriyle gördüğünü söyledi, beni inandırdı

Türkler savaşı kazanacaklar

UZEL: İstihbarat şubesine ne zaman geçtiniz?

BENNETT: Eylül 1919

UZEL: İlk günlerdeki olaylar ne idi acaba? Mustafa Kemal Anadolu'da o sırada.

BENNETT: Ben bidayette yanlız İstanbul için mes'ul idim. Ahalî ne haldedir? İsyan olur mu gibi şeyler. Ben İstanbul sâkindir, dedim. Hiç bir niyet yoktu. Olsaydı delilik olurdu. Yâni işgali davet etmek... Asker azdı İstanbul'da o zaman...

UZEL: 16 Mart'ta işgal ettiniz.

BENNETT: Bir yıl sonra... 1920'de. İstanbul'da asker azdı. Hepsi Selanik'te kalmıştı. Daha çok istihbarat ve polis... Belki kırk elli kişi. Fakat bilinmez... Ahalî kat'iyyen İngilizler'in aleyhinde değildi. Hiç bir yerde birşey hissetmedim. Ben her tarafta geziyordum. Her gün Beyazıd'a giderdim. Kapalıçarşı'nın yanında bir kebapçı Kâmil vardı her gün orada kebap yiyordum. Kahve içiyor herkesle konuşuyoruz. Tabii malumat topluyordum. Ahalî Rumlara karşıydı, İngilizlere değil... Alman taraflısı da değillerdi.

O zaman emindim ki biz Türklerle çok iyi geçinebileceğiz. İngiliz polis ve zâbitanı hepimiz inanıyorduk ki burada hiç bir tehlike yoktur. Nitekim birşey çıkmadı. Biliyorsunuz İstanbul büyük bir şehirdi. Vak'a olur, fakat pek az oldu. Ve bilhassa biz İngilizlerle olmadı. En ziyade bunları Ermeniler yapıyordu. Adam öldürüyorlardı.

UZEL: İttihad-ı Terakki erkânını mı?

BENNETT: Evet... Daha ziyade... Ve ben anladım ki tehlike daha ziyade bu Ermenilerden geliyor.

SULTANAHMET MİTİNGİ

Beni Teşrin-i sânî'de... ne diyorlar... şimdi teşrin-i sânî değişti mi?Teşrin-i sânî nedir? -Kasım. Kasım'da benim görevimi genişlettiler. Anadolu için mes'ul yaptılar.

UZEL: İşgalden sonra İstanbul halkının size karşı tutumu değişti mi?

BENNETT: Sultanahmet Meydanı'nda büyük bir toplanma oldu. Benden başka kimse gitmedi. Ben oraya gittim tabii çok heyecanlıydı herkes... Bana dediler ki: -Tehlikelidir gidemezsiniz. Zâbit kıyafeti ile gittim. Kimse dokunmadı. Belki Türkçe konuştuğum için. Sempati duyduğum için. Kat'iyyen o gün benim aleyhimde birşey olmadı... Belki beş bin kişi vardı belki daha fazla... Yanlız o mitingten şüphelendik. Bir Ramazan günüydü... Tabii herkes Ramazan'da hassas oluyor değil mi?

ANADOLU'YA SİLAH

UZEL: İstihbarat görevi sırasında Anadolu'ya silah kaçırdıklarını biliyor muydunuz?

BENNETT: Biliyorsunuz bu en mühim şey. Rumlarla muharebe için Türklerin topa ihtiyacı var... Halbuki biz topların kamalarını hep toplayıp İstanbul'a getirdik. Bunu yapmaları kabil değildi. Halbuki öğrendim ki Türkler Eskişehir demiryolu yâni şimendifer fabrikalarında bu kamaları yapıyorlar... Kimse inanmadı. Orada bir Türk tayyare zabiti vardı. Arnavut. Bana top kamaları yapıldığını gözleriyle gördüğünü söyledi, beni inandırdı.

TÜRKLER TOP KAMASI YAPARLARSA ZAFERİ KAZANIRLAR

İngiliz ordusunu ben ikna etmek istedim ki Türkler Rumlara karşı savaşı kazanacaklar. Bunun için onları ikna etmek istedim ki bu kamaları yapacaklar. Maksadım Paris'teki Yüksek Konseyi inandırmaktı. Türk ordusu intizama geliyor... ve muzaffer olacaktır. Fakat topsuz yapamazlar. Bir zabit gitti Eskişehir'dekilere anlattı. Bennett Türk dostudur. Biz ona fotoğraf gönderirsek Yüksek Konseyi ikna edecektir, dedi, Kabul ettiler, fotoğraflar çekildi. Paris'e gönderildi, bana nişan verdiler.

İngiltere'de Erkânı Harp Reisi General Wilson dedi ki: -Türkler top kaması yapabilirlerse herhalde zaferi kazanırlar. Tek çare var Yunanlılar bir anlaşma yaparak çekilsinler... Venizelos istemedi bunu... Ben o sırada Londra'ya geldim beni Lloyd George ile görüştürmek istediler. Onu ikna etmemi istediler ki Rumlar bu yükün altından kalkamayacaklar. Fakat Lloyd George beni görmek istemedi. Ancak Dışişleri Bakanlığı bana inandı. Bizim Harbiye Nezareti de inandı. Fransızlar... Herkes... Bu işi çabuk bitirmek ve Türklerle anlaşmak lâzımdır demeye başladılar. Toplara kama yaptıklarını öğrendiler..."

Yarın: Milliyetçileri tevkif ediyorlar

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karıştığı Birinci Dünya Savaşı sonrası ve Türk İstiklal Savaşı yıllarının unutulmaz ismi İngiliz İstihbarat Subayı Yüzbaşı Bennett'in 1972 yılında İstanbul'da bir pastahanede çekilmiş bir resmi. Tarihin bir döneminde bir düşman subayı olarak kendi milletinin hizmetini gören bu kişi daha sonra Türkiye'nin ve Türk halkının dostu olmuş ve bu ülkeye bağlı bir insan olarak ömrünü tamamlamıştı. Bennett Müslüman olmuş ancak bunun açıklanmasını istememiş, gerçeğin ölümünden sonra bildirilmesini arzu etmişti. Bennett bir Doğu bilginiydi. Yazdığı ve tercüme ettiği çeşitli eserlerle Türkistan büyüklerini ve "Hacegan Efendilerimizi" dünyaya tanıttı. Bennett'in şahsında bir düşman subayını dize getiren ve onu ömür boyu hayran bırakarak vicdan muhasebesine sokan Türk-İslâm" medeniyetinin ihtişamını seyretmek mümkündür.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Bennett geçmiş olayları hatırlamaya çalışıyor

"İzzet Paşa dedi ki: Bize İngiliz dostluğu mutlaka lazım bir şeydir. Ve ben dedim ki: Türk dostluğu İngiltere'ye lazım. İzzet Paşa o zaman Harbiye Nazırı idi."

YÜZBAŞI BENNETT 5

Röportaj-Araştırma: A.Nezih Uzel

Milliyetçileri tevkif ediyorlar

UZEL: O zaman milliyetçilerin tarafını tutanları tevkif ediyor muydunuz? Milliyetçilik suç muydu?

BENNETT: Yalnız bir iki hafta sürdü. Malta'ya gönderilenler vardı. Benim daireme her gün gelirlerdi, bana liste verirlerdi, şu tevkif edilsin, bu tevkif edilsin diye. Bu benim vazifem değildi, daha çok polisin vazifesiydi. Fakat, nerede bulunduklarını ve ne iş yaptıklarını öğrenmek benim görevimdi. Ancak tevkif etmek, benim vazifem değildi. Polisin mes'elesiydi...

UZEL: Görev yeriniz Kroker Otel miydi?

BENNETT: Ben Kroker Oteli'nde hiç bir vakit vazife yapmadım. Kroker Oteli İngiliz Polis Merkezi'ydi. Biz Agopyan Han'da görev yapıyorduk. Bizimki ikinci daire adı ile anılıyordu. Polis değildik.

UZEL: Benim tanıdığım yaşlı bir kişi var, sizi Kroker Oteli'nde görmüş.

BENNETT: Kabil değil, çünkü benim orada hiç bir vakit bir dâhlim yoktu.

UZEL: Öyle ise karıştırıyorlar belki, Agopyan Han'da gördü.

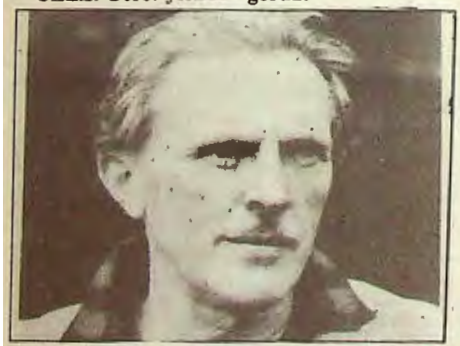

Bennett 1960 yılındaki görüntüsüyle

Şöyle bir hadise olmuş: Bu kişi Taksim'de İngiliz askerleriyle kavga etmiş, beni sonra götürdüler. Kroker Oteli'nde Yüzbaşı Bennett'in karşısına çıktım, beni mahkeme etti diyor...

BENNETT: Yok... Olamaz, ben mahkeme etmezdim. Yetkili değildim..

UZEL: Türk gazetecileriyle teması siz mi temin ediyordunuz?

BENNETT: Evet... Mesela Ali Kemal... O İngiliz dostluğunu takip ediyordu... Gazetesinin adı neydi? Peyam-ı Sabah.

UZEL: Aynı gazetede çalışan ve Anadolu harekâtına sonuna kadar karşı çıkan Ref'i Cevad, -O zaman, biz Ingilizler'i istemiştik... Hindistan'da olduğu gibi bir "dominyon" idaresi kurmalarını arzu ediyorduk... dedi. Bu nedir?

BENNETT: Dominyon... Yok hayır...

UZEL: Belki bir protektora veya o günlerin moda sözcüğüyle "manda"... Sizinle teması olan gazeteciler Türkiye'nin başka türlü ayağa kalkacağına inanmıyorlardı... Siz de biraz önce belirttiniz, -Kimse Türkiye'nin savaşı kazanacağına inanmıyordu- dediniz. İngiliz protektorası size göre faydalı olur muydu?

BENNETT: Çok sürmezdi.

Salih ve İzzet Paşalar

UZEL: Salih ve İzzet Paşaları Mustafa Kemal'i ikna etsinler diye siz mi gönderdiniz?..

BENNETT: Evet, İzzet Paşa dedi ki: -Bize İngiliz dostluğu mutlaka lâzım birşeydir. Ve ben dedim ki: -Türk dostluğu İngiltere'ye lâzım... -Bu İzzet Paşa, o zaman Harbiye Nazırı değil miydi? Evet harbiye nazırıydı... -Mustafa Kemal Paşa'yı ikna edebilir mi? diye soruldu. Bizimkiler de oraya gitmek istiyor, gitsin, bırakınız gitsin... dediler."

YARIN: İngiltere'nin dostları

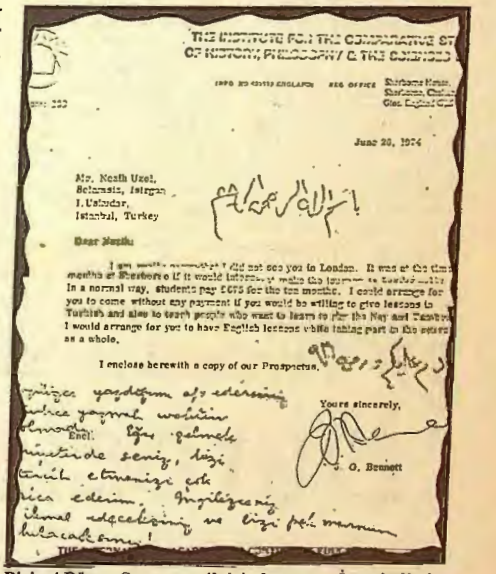

THE INSTITUTE FOR THE COMPARATIVE STUDY OF HISTORY, PHILOSOPHY & THE SCIENCES

June 20, 1974

Mr. Nezih Uzel,
Belemedik, Istirgan
1.Uzlendar,
Istanbul, Turkey

Dear Nezih:

I am sorry ... did not see you in London. It was at the time ... months at Sherborne if it would interest ... to realize the language in London ... In a normal way, students pay £675 for the ten months. I could arrange for you to come without any payment if you would be willing to give lessons in Turkish and also to teach people who want to learn to play the Ney and Tambur. I would arrange for you to have English lessons while taking part in the course as a whole.

I enclose herewith a copy of our Prospectus.

Yours sincerely,

J. G. Bennett

Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra İstanbul'u işgal eden İngiliz ordusunda görevli Yüzbaşı Bennett, savaştan sonra ülkesine dönmüş ancak yaşadığı olayların ve tarihi gerçeklerin zoru ile bir Türk ve Islâm hayranı kesilmiştir. Bennett'in imzasını taşıyan bu mektup 1974 yılında İngiltere'den yazar ve müzisyen Nezih Uzel'e postalanmıştır. Bennett bu mektubunda Nezih Uzel'i kurduğu "Mukayeseli tarih, felsefe ve bilimler" enstitüsüne müzik öğrencisi olarak davet ediyor ve bu arada ney ve tambur dersleri vermesi için ikna etmeye çalışıyordu. Nezih Uzel, bu geziye çıkmadı, zira Bennett bu mektubun yazılışından sonra vefat etti. Mektubun İslâm yazısı ile yazılmış "Besmele" ve "Selamünaleyküm ve rahmetullah" ibareleri dikkat çekiyor. İngilizce metnin altında Türkçe bir ilave var... Bennett'in kurduğu enstitü halen faaliyetine devam etmekte ve her yıl yüzlerce öğrenciye hizmet vermektedir.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

Bennett geçmiş olayları hatırlamaya çalışıyor

"İzzet Paşa dedi ki: Bize İngiliz dostluğu mutlaka lazım bir şeydir. Ve ben dedim ki: Türk dostluğu İngiltere'ye lazım. İzzet Paşa o zaman Harbiye Nazırı idi."

YÜZBAŞI BENNETT 5

Röportaj-Araştırma: A.Nezih Uzel

Milliyetçileri tevkif ediyorlar

UZEL: O zaman milliyetçilerin tarafını tutanları tevkif ediyor muydunuz? Milliyetçilik suç muydu?

BENNETT: Yalnız bir iki hafta sürdü. Malta'ya gönderilenler vardı. Benim daireme her gün gelirlerdi, bana liste verirlerdi, şu tevkif edilsin, bu tevkif edilsin diye. Bu benim vazifem değildi, daha çok polisin vazifesiydi. Fakat, nerede bulunduklarını ve ne iş yaptıklarını öğrenmek benim görevimdi. Ancak tevkif etmek, benim vazifem değildi. Polisin mes'elesiydi...

UZEL: Görev yeriniz Kroker Otel miydi?

BENNETT: Ben Kroker Oteli'nde hiç bir vakit vazife yapmadım. Kroker Oteli İngiliz Polis Merkezi'ydi. Biz Agopyan Han'da görev yapıyorduk. Bizimki ikinci daire adı ile anılıyordu. Polis değildik.

UZEL: Benim tanıdığım yaşlı bir kişi var, sizi Kroker Oteli'nde görmüş.

BENNETT: Kabil değil, çünkü benim orada hiç bir vakit bir dahlim yoktu.

UZEL: Öyle ise karıştırıyorlar belki, Agopyan Han'da gördü.

Bennett 1960 yılındaki görüntüsüyle

Şöyle bir hadise olmuş: Bu kişi Taksim'de İngiliz askerleriyle kavga etmiş, beni sonra götürdüler. Kroker Oteli'nde Yüzbaşı Bennett'in karşısına çıktım, beni mahkeme etti diyor...

BENNETT: Yok... Olamaz, ben mahkeme etmezdim. Yetkili değildim..

UZEL: Türk gazetecileriyle teması siz mi temin ediyordunuz?

BENNETT: Evet... Mesela Ali Kemal... O İngiliz dostluğunu takip ediyordu... Gazetesinin adı neydi? Peyam-ı Sabah.

UZEL: Aynı gazetede çalışan ve Anadolu harekâtına sonuna kadar karşı çıkan Ref'i Cevad, -O zaman, biz İngilizler'i istemiştik... Hindistan'da olduğu gibi bir "dominyon" idaresi kurmalarını arzu ediyorduk... dedi. Bu nedir?

BENNETT: Dominyon... Yok hayır...

UZEL: Belki bir protektora veya o günlerin moda sözcüğüyle "manda"... Sizinle teması olan gazeteciler Türkiye'nin başka türlü ayağa kalkacağına inanmıyorlardı... Siz de biraz önce belirttiniz, -Kimse Türkiye'nin savaşı kazanacağına inanmıyordu- dediniz. İngiliz protektorası sizce faydalı olur muydu?

BENNETT: Çok sürmezdi.

SALİH VE İZZET PAŞALAR

UZEL: Salih ve İzzet Paşaları Mustafa Kemal'i ikna etsinler diye siz mi gönderdiniz?..

BENNETT: Evet, İzzet Paşa dedi ki: -Bize İngiliz dostluğu mutlaka lâzım birşeydir. Ve ben dedim ki: -Türk dostluğu İngiltere'ye lâzım... -Bu İzzet Paşa, o zaman Harbiye Nazırı değil miydi? Evet harbiye nazırıydı... -Mustafa Kemal Paşa'yı ikna edebilir mi? diye soruldu. Bizimkiler de oraya gitmek istiyor, gitsin, bırakınız gitsin... dediler."

YARIN: İngiltere'nin dostları

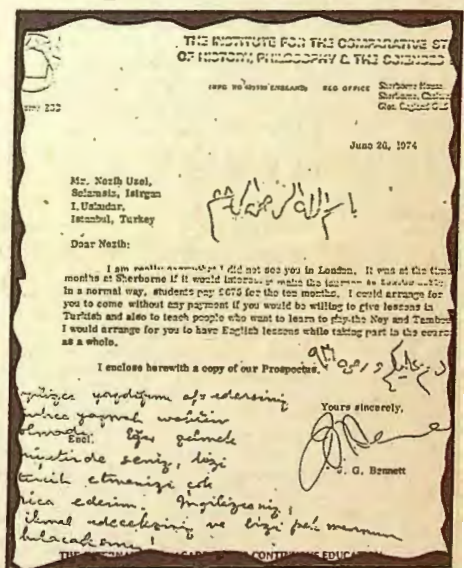

THE INSTITUTE FOR THE COMPARATIVE STUDY OF HISTORY, PHILOSOPHY & THE SCIENCES

June 20, 1974

Mr. Nezih Uzel,
Selamsiz, Istirgan
I, Usandar,
Istanbul, Turkey

Dear Nezih:

I enclose herewith a copy of our Prospectus.

Yours sincerely,

J. G. Bennett

Birinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra İstanbul'u işgal eden İngiliz ordusunda görevli Yüzbaşı Bennett, savaştan sonra ülkesine dönmüş ancak yaşadığı olayların ve tarihi gerçeklerin zoru ile bir Türk ve İslâm hayranı kesilmiştir. Bennett'in imzasını taşıyan bu mektup 1974 yılında İngiltere'den yazar ve müzisyen Nezih Uzel'e postalanmıştır. Bennett bu mektubunda Nezih Uzel'i kurduğu "Mukayeseli tarih, felsefe ve bilimler" enstitüsüne müzik öğrencisi olarak davet ediyor ve bu arada ney ve tambur dersleri vermesi için ikna etmeye çalışıyordu. Nezih Uzel, bu geziye çıkmadı, zira Bennett bu mektubun yazılışından sonra vefat etti. Mektubun İslâm yazısı ile yazılmış "Besmele" ve "Selamünaleyküm ve rahmetullah" ibareleri dikkat çekiyor. İngilizce metnin altında Türkçe bir ilave var... Bennett'in kurduğu enstitü halen faaliyetine devam etmekte ve her yıl yüzlerce öğrenciye hizmet vermektedir.

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

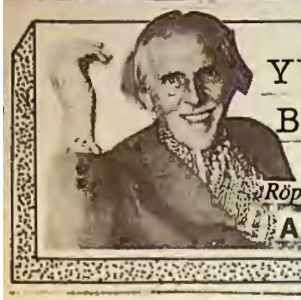

YÜZBAŞI BENNETT

6

Röportaj-Araştırma:
A.Nezih Uzel

İngiltere'nin dostları

UZEL: Bazı gazetecilerin İngilizlerden para aldıkları söyleniyor... Bu her zaman söylenir siz kimseye para verdiniz mi?

BENNETT: Kat'iyyen.

UZEL: Sait Molla vasıtasıyle?..

BENNETT: Bu doğru değildir. Ben kat'iyyen biliyorum ki Sait Molla para almadı. Evet almadı. Fakat İngiliz dostuydu. İttihat ve Terakki'ye karşıydı. Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na bağlıydı. Kıbrıslı Kâmil Paşa bir zaman sadrazamdı. İngilizleri severdi. Onlarla birleşmek istedi. Ve İngilizlere dost olan Kâmil Paşa'nın siyasetine dönmek istediler.

Bir zamanlar milliyetçileri kovalamak maksadı ile sayısız baskınlar düzenlediği Özbek Tekkesi'nin kapısında duran Bennett oldukça neşeli görünüyor.

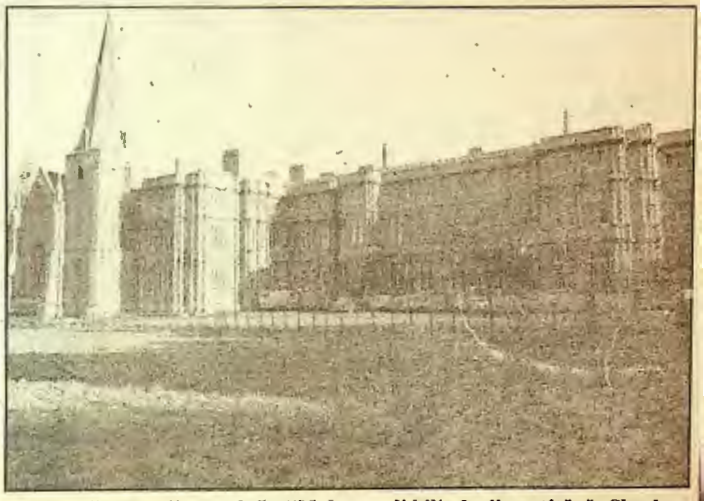

Yüzbaşı Bennett'in kurduğu "Mukayeseli bilimler" enstitüsü. Sherborne şatosu.

Rumlar işleri karıştırıyor

Fakat bundan çok bahsediliyordu. O zaman eskisi gibi samimi bir dostluk kurmak isteyenlerin sayıları çoktu. Kırım Harbi'nde olduğu gibi dostluk. Fakat yalnız Rumlar... Biz hepimiz biliyorduk ki Rumlar arada olmasaydı bu dostluk kurulacaktı. Ben İstanbul'a geldiğim zaman herkes -Bu harbi unutalım... Eskisi gibi dost olalım diyordu.

Yine para meselesi

UZEL: Herkes harpten bıkmış o halde?..

BENNETT: Herkes bıkmış... Biz de bıkmışız. Herkes çok bıkmış tabii ve Almanlar muharebe zamanında biraz kibarlık göstermişlerdi zannederim.

UZEL: Şöyle bir şey olabilir... Sizin tarafınızı tutan gazetelere mali sıkıntıda bulunabilirler... Bir de İngiliz Muhipleri Cemiyeti var... Herkes bu derneği mali yönden sizin ayakta tuttuğunuzu söylüyor.

BENNETT: Doğrusunu söyliyeyim mi: İngilizler para vermek için bir icap görmüyorlar. Biz zaten buradaydık... Ben kendi bütçemden hiç para vermedim... Yani İngiliz dostluğu tesis etmek için mi?

UZEL: Gazetelere filan?..

BENNETT: Bu benim vazifeme dahil değildi... Bunun için bir şey diyemiyorum. Belki Sefarethane'den veriliyordu. Dışişleri Bakanlığı tarafından... Herhalde ordu kimseye para vermiyordu... Çünkü bütün parayı ben...

UZEL: Para sizden geçiyordu?..

BENNETT: .....

Bir din adamı: Rahip Frew

UZEL: Bu rahip Frew kimdir?

BENNETT: Frev... Frew... Çok seneler İstanbul'da kaldı değil mi? Muharebe zamanında... Angelikan kilisesi... Evet, hatırlıyorum o çok Türk dostuydu. Ben Frew ile hiç geçinemiyordum. O beni hiç görmek istemiyordu..."

Devam edecek

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ

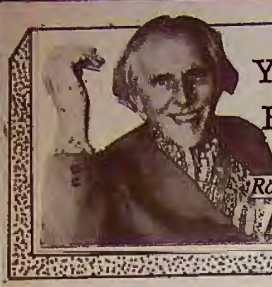

YÜZBAŞI BENNETT 7

Röportaj-Araştırma: A.Nezih Uzel

Bennett, kendini savunuyor

UZEL: İşgalde "İngiliz dostları" ne oldular?

BENNETT: Biz meyyus kaldık... Bu işgal bize o kadar lüzumsuz göründü ki... Bütün buradaki istihbarat şubesindeki arkadaşlar şaşırdılar. Çünkü biz isyan olmayacağını biliyorduk. Biz böyle bilgi toplamıştık. Foreing Office ise (İngiliz Dışişleri Bakanlığı) Türkler isyan hazırlıyorlar şeklinde istihbarat almıştı. Büyük bir vak'a olacak demişler... İşgal bu yüzden oldu biliyorsunuz.

UZEL: Foreing Office'in istihbaratı ordudan ayrı mıydı?

BENNETT: Ayrı... Ayrı... Büsbütün ayrı. Ve ordu bir siyasî istihbarat olmasını hiç sevmiyordu. Hiç istemiyordu ve benim raporlarım tabii Foreing Office'e gidiyordu. Bazen bunlar o kadar aksi idi ki, onların raporlarına hiç uymuyordu. Ben biliyordum ki, o zaman hazırlanmakta olan büyük bir isyan falan yoktu. Ama Foreing Office inanmıyordu. Ben her hafta bir rapor gönderiyordum. Her mahallede malumat topuyorduk. Kahvelerde ne konuşulduğunu bilirdik. Silahları Anadolu'ya göndermek için kaçırıyorlardı depolardan... İstanbul sâkindi.

Bir hatâ oldu

Fakat evvelâ Rumları çıkartmak lâzımdı. Anladık ki, bir hatâ oldu. Rumlar çok ileri gitmişler... Herkes bunu anladı. O zaman ciddi bir şey olacağı belli oldu. İstanbul'da müttefiklere karşı birşey olabilecek gibi göründü. Ancak bunu ahaliye anlatmak lâzımdı. İşgalin böyle bir ihtimale dayandığına herkesi inandırmak lâzımdı. Halbuki halkın hiçbir şeyden haberi yoktu. Böyle yapmadan işgale karar verdiler. Bu hatayı. Aslında İngilizler İstanbul'da kalmak istemiyorlardı.

UZEL: Malta sürgünü neden oldu?

BENNETT: Bu Malta sürgünü 1920'de oldu... Birçok meb'usan Malta'ya sürgün edilmiş... Bu büyük bir hatâ idi, çok büyük bir hatâ... Bu olaydan sonra bütün meb'uslar, İngiliz taraftarı olsalar dahi Anadolu'ya kaçmaya mecbur oldular. Bizim tarafımızdan yapılan diğer büyük bir hatâ meclisi meb'usanı kapatmak oldu. Meclisi kapatmak gerekli değildi. Padişah ve meclisi meb'usan birleşmez... Biliyorsunuz bu padişahlar hiçbir vakit tanzimata o kadar taraftar olmamışlardır. Yani her vakit parlamentolardan rahatsız olurlar.

UZEL: Sansür sizde miydi?

BENNETT: Hayır değil... Sansür ayrı... Ordu sansür yapıyordu. Kimse sansüre gitmek istemiyordu. Benim hiç alâkam olmadı.

İşkence iddiaları

UZEL: Bir şey daha ar. Agopyan Hanı'nda ürkler'e işkence edil- iğine dair dedikodular apılmış, harp zamanı bü... Her türlü dedi- du çıkar. Türkler'e pılan bu zülumlere zı İngiliz subayları- n ismi karışmış, bilgi- var mı?

BENNETT: Biz hiç islik yapmıyorduk. vkif mahkeme bizde tu. İşimiz sadece maat toplamaktı. Fakat herkesi tanıdığım birçok kişi bana gei. Bilhassa gelip ailehin ne için Malta'ya derildiğini ve orada olduğunu sorarlardı.

ZEL: Herhalde siz la kalıyordunuz?

ENNETT: Evet... n isim yanlışlığı du, düzeltirdik. Mebir Süreyya Hanım ... O'nun babası rdı. Agapay Efen- Geldi, bağırdı, ça-

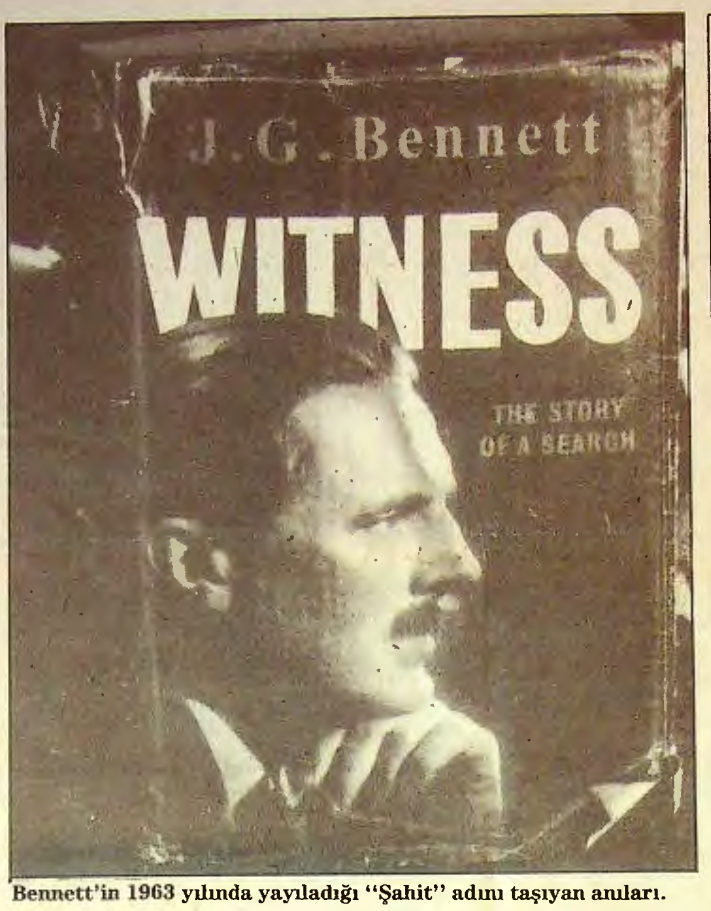

Bennett'in 1963 yılında yayıladığı "Şahit" adını taşıyan anıları.

ğırdı. Süreyya Hanım biliyor musunuz kimdir?

UZEL: O zamanlar pek çok dedikodu çıkmış, Kapitan Bennett bu şehre hâkim oldu demişler. Bildiklerimi söyleyeyim mi? Kapitan Bennett iki sene İstanbul'u titretti, haraca kesti demişler.

BENNETT: Doğrudur ki, ben herkesi tanıyordum. Bazen verdiğim malumat tesir ediyordu. Herkes zannetti ki, benim hususi bir kudretim vardır. Herkes Kapitan Bennett... Kapitan Bennett derdi. Bizim erkânı harpte Türkçe bilen yoktu... Bu yüzden onlar hep içerde kapalı kaldılar. Kimse onları tanımadı. İngilizler'le görüşmek isteyenler bana geliyorlardı. Kim ne istiyorsa beni buluyordu. O vakit bütün nezaretleri gezerdim. O yüzden herkes beni çok ehemmiyetli zannetti. Bu umumi kanaatten dolayı kuvvetim arttı. Polis müdüriyeti veya sefaretten sormaktansa soruları bana sorarlardı. Bu zandan dolayı oldu. Aslında fazla birşey yoktur...

UZEL: Bugün dahi çok kimse öyle biliyor?..

BENNETT: Fakat ben o sırada yirmiüç yaşında bir zabittim.

UZEL: Epeyi yakışıklıymışsınız... Uzun boylu?...

BENNETT: Benim kudretim buradan geliyordu. Herkesi tanıyordum ve herkes beni tanıyordu. Çok aktiftim. Sabahtan geceye kadar çalışıyordum. Ve İngiliz ordusu bana çok itimat etti.

UZEL: O zaman demek ki, şehirde olması muhtemel bazı olayları size yüklemişler. Askerler kavga etmiş, siz kabahatli çıkmışsınız. Sonunda iş -zulüm yaptıya- kadar ulaşmış, öyle mi?

BENNETT: Böyle mi yazıyorlar... Rivayet mi? Çünki öyle değildir. O zaman kalanlar biliyorlar ki ben... esasen... İngiliz-Türk dostluğunu tesis etmek istedim. Fakat maiyetimde ancak altı zâbit vardı. Benim teşkilatım bundan ibaretti... Sadece altı zâbit.

Bitirirken

Türk İstiklâl Savaşı ve İstanbul'un işgali sırasında Türkçe bildiği için kendisine değer verilen ve pek çok olaya adı karışan İngiliz Genelkurmayı İstihbarat Şubesi Başkanı John Godolphin Bennett ile 2 Eylül 1972 Cumartesi günü İstanbul'da Sultantepe'de Özbekler Dergâhı'nda yaptığımız konuşma burada son bulmaktadır.

Görüşmenin yapılabilmesi için seçilen yer vaktiyle Kuva-yı Milliye'ye iltihak için Anadolu'ya kaçanların İstanbul'da ilk saklandıkları yerdi.

Bennett ile birlikte daha sonra dergahın mezarlığını ziyaret ettik. Mütarekenin ünlü Kapitan Bennett'i bu sıra hiç konuşmak istemiyordu.

Arzusu üzerine o gün Kadıköy'de oturan ve Türkiye'nin Avrupa'da okuyan ilk kız öğrencisi olan, Sabiha Hanım'ı ziyarete gittik.

Kadıköy çarşısında giderken Bennett kolumu tuttu ve **"...Lloyd George sizi anlamadı..."** dedi. "Kimi" dedim. "Ortadoğu halklarını" dedi. Cevabım kısa oldu: "Evet, bu yüzden milyonlarca kişi öldü."

Bennett 1974 yılında Sherborne'da bahçe çapalarken fenalık geçirerek öldü.

BİTTİ

Bennett 1948'de Afrika'da Timsah

İZÜ - İSMAİL KARA TÜRKİYE'DE DİNİ HAYAT ARŞİVİ